

DOI 10.31558/2307-2318.2025.4.16

УДК 339.97:330.341.1

JEL Classification: F15, O31, L52

Чернега О.Б.

д.е.н., професор кафедри економіки та бізнесу,
Криворізький національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5659-3808>
chernega@donnuet.edu.ua

Бочарова Ю.Г.

д.е.н., професор кафедри економіки та бізнесу,
Криворізький національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4829-8948>
bocharova@knu.edu.ua

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄС: СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ, ІННОВАЦІЇ
ТА МЕХАНІЗМИ ПОДАЛАННЯ ДИСБАЛАНСІВ¹**

В умовах посилення конкуренції однією з найважливіших задач систем управління будь-якого рівня є оцінювання переваг, недоліків, можливостей, реального стану об'єкта управління та формування механізмів підвищення конкурентоспроможності. Низький середньорічний темп зростання ВВП ЄС в порівнянні з країнами-лідерами світу є одним з головних індикаторів проблем, попередженням щодо негативних перспектив підтримки соціальної моделі у довгостроковій перспективі. Метою статті є визначення впливу структури економіки ЄС за розміром суб'єктів господарювання на інноваційні процеси та конкурентоспроможність. Проаналізована структура економіки ЄС та країн-інноваційних лідерів, встановлено їх подібність і суттєву відмінність в умовах розвитку малого інноваційного бізнесу. На підставі оцінки історії створення підприємств-лідерів світової економіки визначено, що економічна система США сприяє інноваційній діяльності та призвела до появи проривних інновацій, що дозволяють країні зберігати та нарощувати конкурентоспроможність. Проаналізовано економічну активність, інтенсивність досліджень і розробок в ЄС (2021–2025 рр.), визначено стан інноваційної динаміки як інноваційну інерцію. Проаналізовано компанії ТОП 100 (2025) з точки зору економічної активності, R&D Intensity (2021–2023 рр.) та капіталізації технологічних компаній, що дозволило встановити катастрофічний розрив між інвестиційною активністю сектору підприємств в ЄС та в країнах-інноваційних лідерах (1.8–2.6 рази). Досліджено регіональну структуру Топ-100 глобальних компаній за ринковою капіталізацією за інноваційними та традиційними секторами (2025 р.), встановлено кількісне лідерство США в сфері інформаційних технологій та комунікаційних послуг (США – 20, ЄС – 4) та якісні переваги в сукупній капіталізації. Визначено дефіцит фінансової потужності найбільших компаній ЄС, концентрацію інноваційної потужності в середньотехнологічному секторі. Обґрунтовано необхідність фундаментального перегляду європейської економічної політики, розробки та проведення масштабних реформ, в тому числі в системі управління конкурентоспроможністю з метою стимулювання та підтримки інновацій.

Ключові слова: конкурентоспроможність, ЄС, управління, структура економіки за розміром суб'єктів господарювання, інновації, інтенсивність досліджень та розробок, ринкова капіталізація, ВВП, дисбаланс

Табл.7, Літ.23

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність. Номер проєкту: 101127413 — EVSDESCI — ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

Chernega O.B.

Doctor of Economics, Professor of the Department of Economics and Business,
Kryvyi Rih National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5659-3808>

chernega@donnuet.edu.ua

Bocharova Yu.H.

bocharova@knu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4829-8948>

Doctor of Economics, Professor of the Department of Economics and Business,
Kryvyi Rih National University

EU COMPETITIVENESS: ECONOMIC STRUCTURE, INNOVATION, AND MECHANISMS FOR OVERCOMING IMBALANCES

Under intensifying competition, one of the most important tasks of management systems at any level is the assessment of the advantages, disadvantages, opportunities, and the actual state of the management object, as well as the formation of mechanisms for increasing competitiveness. The low average annual GDP growth rate of the EU compared to the world's leading countries is one of the main indicators of problems, a warning regarding the negative prospects for maintaining the social model in the long term. The purpose of the article is to determine the impact of the structure of the EU economy by the size of business entities on innovation processes and competitiveness. The structure of the EU economy and of innovation-leader countries has been analysed, and their similarity and significant difference under the conditions of the development of small innovative business have been identified. Based on the assessment of the history of the creation of the world economy's leading enterprises, it has been determined that the economic system of the United States promotes innovation activity and has led to the emergence of breakthrough innovations that allow the country to preserve and increase its competitiveness. The economic activity and research and development intensity in the EU (2021–2025) have been analysed, and the state of innovation dynamics has been identified as innovation inertia.

The TOP 100 companies (2025) have been analysed in terms of economic activity, R&D intensity (2021–2023), and the capitalisation of technology companies, which made it possible to establish a catastrophic gap between the investment activity of the business sector in the EU and in innovation-leader countries (1.8–2.6 times). The regional structure of the Top 100 global companies by market capitalisation across innovation and traditional sectors (2025) has been examined, and the quantitative leadership of the USA in the field of information technologies and communication services (USA – 20, EU – 4) and qualitative advantages in total capitalisation have been established.

A deficit of financial capacity of the largest EU companies and the concentration of innovation capacity in the medium-technology sector have been identified. The necessity of a fundamental revision of European economic policy, the development and implementation of large-scale reforms, including those within the competitiveness management system aimed at stimulating and supporting innovation, has been substantiated.

Keywords: competitiveness, EU, management, structure of the economy by size of business entities, innovation, research and development intensity, market capitalisation, GDP, imbalance.

Постановка проблеми. В умовах посилення глобальної конкуренції, зростання міжнародної політичної напруги, виникнення суттєвих протиріч в інтеграційному процесі конкурентоспроможність ЄС демонструє тенденцію до послаблення. З огляду на статус України як країни-кандидата на входження до ЄС, стратегічний курс на повноправне членство у ЄС, системний аналіз чинників, що впливають на цю конкурентоспроможність, є критично необхідним. Недостатньо вивченим залишається питання, як саме структура економіки ЄС за розміром суб'єктів господарювання (мікро-, малі, середні, великі підприємства) впливає на інноваційні процеси та формування новітніх секторів в

промисловості та сфері послуг, на економічну стійкість об'єднання, та чи є поточні заходи ЄС щодо підвищення конкурентоспроможності адекватними для відновлення лідерських позицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню підвищення конкурентоспроможності присвячено багаточисельні дослідження. Їх кількість перманентно зростає в останні роки у зв'язку з різноманітними глобальними та регіональними кризами, появою нових викликів, з якими держави та підприємства ще не стикалися. Українські вчені не залишаються в стороні від загальних тенденцій і аналізують різноманітні аспекти управління конкурентоспроможністю. Серед останніх досліджень доцільно відмітити роботи [1-6]. Автори стверджують, що конкурентоспроможність країни визначається її здатністю ефективно використовувати наявні ресурси, а країни, що вкладають ресурси в розвиток інтернет-інфраструктури, цифрової освіти, інновацій та регуляторної підтримки, демонструють вищу продуктивність, здатність до інновацій і ширше представництво на світових ринках [1], що міжнародна співпраця є важливим інструментом для залучення ресурсів, технологій, ринків збуту, допомоги, партнерства та навчання від розвинених країн та міжнародних організацій [2]. Обґрунтовується, що адміністративну ефективність потрібно оцінювати за допомогою концепту "конкурентоспроможність держави" [3], для оцінювання взаємозалежностей між економічним зростанням і показниками конкурентоспроможності та інноваційності використовувати в якості параметру конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках питому вагу середньо- та високотехнологічної продукції [4]. Важливим є твердження, що саме транснаціональні корпорації здійснюють вагомий вплив на процес розвитку світової економіки за рахунок накопичених інвестиційних та інноваційних можливостей [5]. В сучасних умовах глобальне лідерство вимагає посилення глобального мислення та відкритості, підвищення обґрунтованості рішень міжнародних урядів для формулювання адекватних глобальних відповідей, формування нових підходів до управління конкурентоспроможністю [6]. В той же в період підготовки України до входження до ЄС важливим є аналіз конкурентоспроможності інтеграційного об'єднання, визначення чинників, що сприяють або стримують розвиток, оцінка ситуації та заходів ЄС щодо сприяння підвищенню ефективності економічних процесів. Розуміння тенденцій та регуляторних заходів, безумовно, сприятиме процесу інтеграції та адаптації до європейських реалій.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення впливу структури економіки ЄС за розміром суб'єктів господарювання на інноваційні процеси та конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу. Перша чверть XXI століття для ЄС стала періодом безперечних досягнень, серед яких:

розширення об'єднання, а саме збільшення країн-членів до 27 та чисельності населення до майже 450 млн. осіб (449,3 млн. на 1 січня 2024 р.), що є безумовною ознакою економічної та цивілізаційної привабливості;

зростання ВВП на душу населення майже в два рази в порівнянні з 2000 р. (54,000 дол за ПКС в 2023 р., найвище значення в Люксембурзі, де цей показник становив 241,1% від середнього показника по ЄС, найнижче - в Болгарії - 66,2%);

збільшення обсягів зовнішньої торгівлі (вартість товарів, експортованих з ЄС до інших країн у 2024 році становила 2 584 млрд євро (США - 20,6% від загальної вартості експорту, Сполучене Королівство - 13,2%, Китай - 8,3%), що на 146 мільярд в євро більше, ніж вартість товарів, імпортованих до ЄС);

зростання в 2024 р. медіанного річного доходу, що знаходиться в розпорядженні мешканця ЄС, до 21 253 PPS (стандарт купівельної спроможності);

достатньо низький рівень безробіття (5,94 % прогноз 2025 р.), що свідчить про результативність заходів щодо підвищення ефективності ринку праці та подолання структурних дисбалансів;

стале зростання тривалості життя (за виключенням періоду світової епідемії) (84,0 років для жінок та 78,7 років для чоловіків в 2023 р.) [7].

У той же час останні десятиріччя потрібно віднести до періоду перманентної, наполегливої боротьби за економічне лідерство, підвищення конкурентоспроможності та підтримку соціальних стандартів, коли докладалися значні зусилля для розвитку інтеграційних процесів та збереження цінностей ЄС. Статистичні результати цієї боротьби (знаходять своє відображення в рівні життя і впевненості в майбутньому) не задовольняють ні лідерів ЄС, ні громадян.

Усвідомлення викликів розвитку та посилення конкуренції на світових ринках наприкінці ХХ століття призвело до розробки ЄС Лісабонської стратегії (2000 р.), в якій чітко визначається, що базуючись на тому, «Союз переживає найкращі макроекономічні перспективи за останнє покоління», але стикається з «квантовим зрушенням, що виникає внаслідок глобалізації та викликів нової економіки, що ґрунтується на знаннях... впливає необхідність для Союзу встановити чітку стратегічну мету». І нова стратегічна мета полягає в необхідності «стати найконкурентнішою та найдинамічнішою у світі економікою, що базується на знаннях, здатною до сталого економічного зростання з більшою кількістю та кращими робочими місцями та більшою соціальною згуртованістю... середній темп економічного зростання близько 3% має бути реалістичною перспективою на найближчі роки» [8].

У Лісабонській стратегії небагато цифр, більшість з них відноситься до соціальних параметрів. Головною флагманською цифрою «шляху вперед» є 3% середнє економічне зростання, яке залишилося мрією ЄС.

Низький середньорічний темп зростання ВВП ЄС в порівнянні з країнами-лідерами світу є одним з головних індикаторів проблем, попередженням щодо втрати конкурентоспроможності, ознакою негативних перспектив підтримки соціальної моделі у довгостроковій перспективі. Протягом 2002-2023 рр. в ЄС цей показник складав лише 1,4% в порівнянні з середнім зростанням ВВП США близько 2,0% та Китаю – 8,3%. Зростання ВВП у 2023 та 2024 роках становило, відповідно, 0,4% та 1,0%. ВВП ЄС у 2024 р. досяг 17,9 трлн євро (Німеччина - 4,3 трлн євро (24,0% від загального обсягу ЄС), Франція (16,3%) та Італія (12,2%)).

Для оцінки причин «провалу» плану зростання ВВП та конкурентоспроможності ЄС, фактичної стагнації протягом останніх років пропонується проаналізувати лише два критичних (на думку авторів) параметри: структуру економіки (за розміром суб'єктів господарювання та доданою вартістю) та інтенсивність досліджень та розробок.

Структура економіки за розміром суб'єктів господарювання.

Станом на 2023 р. в ЄС діяло 33,1 млн підприємств, серед яких 99% відносилися до категорії мікро та малих підприємств (0-49 осіб), 0,8% до середніх підприємств (50-249 осіб) та 0,2% до великих підприємств. Ці підприємства забезпечували роботою, відповідно, 48% - 15% - 37% зайнятих в ЄС (162,2 млн осіб) та створювали 10,5 трлн євро доданої вартості (35% -16% – 49%) [9]. Структура економіки ЄС подібна до структур інших країн-інноваційних лідерів (табл.1).

Таблиця 1 – Структура економік деяких країн (інтеграційних об'єднань) за розміром підприємств

Об'єднання / країна	Рік даних	Мікро-, малі підприємства, %	Середні підприємства, %	Великі підприємства, %	Джерело
ЄС	2023	99	0,8	0,2	[9]
США	2021	96,3	3,0	0,7	[10]
Південна Корея	2022	99,7	0,6	0,1	[11]
Японія	2016	97,6	2,2	0,2	[12]
Китай	2022	90-95	-	<1	[13]

В абсолютному вимірі (за кількістю суб'єктів) економіка кожної країни в таблиці характеризується домінуванням мікро- та малих підприємств. Вони складають понад 90% від загальної кількості. Ці підприємства є справжнім фундаментом економіки, оскільки їхня

велика кількість забезпечує високу конкуренцію, інноваційність і стійкість на місцевих ринках. Вони є джерелом локальних інновацій та проривних ідей та нових бізнес-моделей. З іншого боку, ці підприємства не мають та з великими складнощами отримують доступ до критично необхідних ресурсів для проведення досліджень та розробок, для захисту інтелектуальної власності. Значна кількість мікро- та малих підприємств має нижчу продуктивність праці, ніж великі компанії, використовують технології, які потрібно визнати застарілими.

Середній бізнес слугує мостом між малим бізнесом та великими корпораціями. Саме підприємства середнього бізнесу в багатьох випадках стають найбільшими роботодавцями у регіонах і є основними постачальниками для великого бізнесу. Великі підприємства становлять найменшу частку за кількістю, але мають найбільший вплив на експорт, інвестиції у дослідження та розробки та формування національного іміджу на міжнародній арені.

Ця піраміда бізнесу є універсальною для всіх країн: з широкою основою у вигляді мікро- та малих підприємств, середньою частиною та вершиною у вигляді незначної кількості гігантів національної та світової економіки. Проте, ця універсальність є справжньою оманю, оскільки не відображає якісних відмінностей, що притаманні різним національним економікам. Внутрішнє середовище економічної системи — її здатність сприяти або перешкоджати прориву інноваційних малих підприємств до рівня глобальних гігантів — є ключовою. Успіх досягається, коли в середині системи створені умови, що дозволяють малому інноваційному бізнесу швидко розвиватися.

Історія світових економічних процесів за останні три десятиліття демонструє цікаву та показову тенденцію: сучасне лідерство в конкурентоспроможності США переважно базується на підприємствах, що створювалися як стартапи. Ці компанії, що належали до категорії мікропідприємств на початку свого зародження, завдяки проривним інноваціям швидко трансформувалися у глобальних гігантів. Саме вони зараз займають лідируючі позиції у світових рейтингах, формують найбільшу додану вартість та визначають сучасний технологічний ландшафт і глобальні економічні процеси. А завдання управління конкурентоспроможністю полягає у створенні сприятливого клімату, що підтримує зростання, забезпечує масштабування та дозволяє перетворитися на стовпи національної економіки. Нижченаведена таблиця ілюструє походження цих ключових гравців (табл.2).

Таблиця 2 – Походження компаній-лідерів

Компанія	Країна/Об'єднання	Рік створення / появи	Походження
Alphabet (Google)	США	1998	Малий Бізнес (Стартап)
Microsoft	США	1975	Малий Бізнес (Стартап)
Apple	США	1976	Малий Бізнес (Стартап)
Meta Platforms	США	2004	Малий Бізнес (Стартап)
Intel	США	1968	Малий Бізнес (Стартап)
Volkswagen Group	ЄС (DE)	1937	Створена як державна ініціатива (за часів нацистського режиму) для виробництва "народного автомобіля".
Siemens AG	ЄС (DE)	1847	Малий Бізнес (Ранній)
SAP SE	ЄС (DE)	1972	Малий Бізнес (Стартап)
ASML Holding N.V.	ЄС (NL)	1984	Малий Бізнес (Стартап / Спільне)
Stellantis N.V.	ЄС (NL/FR)	2021	Створена шляхом злиття двох великих автомобільних груп: Fiat Chrysler Automobiles (FCA) та Groupe PSA. Не

			починалася як малий бізнес.
Huawei Technologies	Китай	1987	Малий Бізнес (Стартап)
Alibaba Group	Китай	1999	Малий Бізнес (Стартап)
Samsung Electronics	Південна Корея	1969	Створена як дочірня компанія великої торгової фірми Samsung Group, яка була заснована у 1938 році. Не стартап, а внутрішній підрозділ.
Toyota Motor	Японія	1937	Створена як дочірня компанія, що виділилася з Toyota Automatic Loom Works (текстильна компанія, заснована у 1926 році).

Аналіз показує, що: усі провідні американські технологічні компанії (Alphabet, Microsoft, Apple, Meta, Intel) виникли як невеликі стартапи. В ЄС та інших розглянутих країнах — змішане походження (стартапи (Huawei, Alibaba, SAP, Siemens), або як внутрішні диверсифікації великих конгломератів (Samsung, Toyota) чи державні ініціативи (Volkswagen)). Тобто сучасна конкурентоспроможність американської економіки в першу чергу ґрунтується на малому бізнесі, для якого були створені можливості для подальшого розвитку, для проходження стадій: ідеї; доопрацювання (система венчурного капіталу та грантової підтримки), просування та масштабування (легкий доступ до ринку, захист інтелектуальної власності).

Таким чином, статистична подібність у структурі підприємництва в країнах-лідерах маскує якісні параметри розвитку бізнесу. США створюють найбільш сприятливі умови для реалізації проривних ініціатив, що дозволяє їм зберігати та нарощувати конкурентоспроможність. Модель управління економікою та конкурентоспроможністю в ЄС не стимулює інноваційний бізнес і вимагає удосконалення. Використання досвіду США в державному управлінні є одним з можливих варіантів подолання дисбалансів, які є очевидними.

Інтенсивність досліджень та розробок.

Показник «Інтенсивність досліджень та розробок» вимірює співвідношення витрат на дослідження та розробки до загального обсягу продажів підприємства або до ВВП країни. Це ключовий показник інноваційної активності економіки, що наочно демонструє вкладення в майбутнє лідерство.

Інтенсивність досліджень та розробок повільно зростала в ЄС протягом 2013-2023 років: з 2,08% у 2013 році до 2,28% у 2020 році [14]. В останні п'ять років цей показник коливається в межах 2,2 %, що демонструє слабку динаміку (порівняно зі США та Китаєм) та вказує на зростання інноваційного розриву, втрату позиції на світовому ринку ключових технологій.

Післяковідний період наглядно продемонстрував усталені проблеми (відсутність швидкої реакції на подразнюючі чинники, неспроможність подолати бюрократичні процедури), що призвело до збереження досягнутих в попередніх періодах темпів розвитку. Витрати на дослідження та розробки не корелювали з темпами змін економічної активності в період відновлення після кризи COVID-19, зараз залишаються усталеними, не зважаючи на нагальні потреби економіки в умовах зростання політичної та військової напруги (табл.3).

Таким чином, навіть у роки найбільшої економічної активності (ВВП +5,4% у 2021 р.) інтенсивність досліджень та розробок залишалася фактично незмінною, коливаючись навколо 2,2%. Значна економічна активність в 2021 р. не спонукала збільшити розміри фінансування досліджень в наступні періоди, що підтверджує патологічну відсутність довгострокової інноваційної волі в Європі та існування паралельних реальностей (відсутності кореляції) в економіці та інноваційному процесі, включаючи фінансування. Зрозуміло, що потрібно враховувати різницю між фундаментальними дослідженнями, прикладними дослідженнями та експериментальними розробками, з їх довгим, середнім та

коротким циклом відповідно. Але коли показник інтенсивність НДДКР роками застигає на двох відсотках, не реагує на потреби ринку (а потреби ринку різко змінилися в період пандемії та після неї), це перетворює економічний розвиток на паралізуючу інерцію.

Таблиця 3- Економічна активність, інтенсивність досліджень і розробок в ЄС (2021-2025 рр.)

Рік	Річне зростання ВВП ЄС-27 (економічна активність)	R&D Intensity ЄС-27 (% ВВП)	Стан інноваційної динаміки, R&D Intensity (% ВВП)
2021	5,4% (високі темпи відновлення, ефект низької бази)	2,24%	Інноваційна інерція в межах ЄС Країни-лідери ЄС: Швеція - 3,64% Бельгія - 3,27% Австрія - 3,26% Німеччина - 3,13% Фінляндії - 3,09%
2022	3,4% (сповільнення)	2,22%	
2023	0,5% (стагнація)	2,26%	
2024	0,9 (прогноз) [16]	2,28% (прогноз) [18]	
2025	1,1 (прогноз) [17]	Н.д.	

Джерело: [14-18]

В 2024 р. загальний обсяг державного фінансування НДДКР досяг 127 916 млн євро (0,71 ВВП), тобто збільшення на 3,4% порівняно з 2023 р. [18], що фактично не вплинуло на ситуацію, яка склалася (фактично продовжується збільшення розриву з країнами-інноваційними лідерами світу).

Станом на 2023 р. інтенсивність досліджень та розробок ЄС (2,26%) залишається значно нижчою в порівнянні з США (3,45% - 2023р., 2,70% - 2013р.), Японією (3,44% - 2023р., 3,28% - 2013р.) та Південною Кореєю (4,96% - 2023р., 3,28% - 2013р.), які є лідерами протягом тривалого періоду часу. Хоча є країни-члени ЄС, які продемонстрували адекватність викликам і мають в 2023 показники співставлені до лідерів: Швеція - 3,64%, Бельгія - 3,27%, Австрія - 3,26%, Німеччина - 3,13%, Фінляндії - 3,09%. Але в цілому ЄС знаходиться в стані інноваційної інерції, таким чином потрібно назвати стан економіки та системи управління, коли витрати на інновації (R&D) мають надзвичайну стійкість до змін і не реагують на зовнішні імпульси (ні на бум ВВП, ні на кризу). Рішення про фінансування НДДКР приймаються в з системах, які не синхронізовані з реальним сектором економіки (державне, наддержавне фінансування), не відчують потреби, або не мають можливості збільшити фінансування, залучити необхідних дослідників (приватний сектор). Критичне роз'єднання між економічною активністю та стратегічними інвестиціями в інновації фактично руйнує конкурентоспроможність ЄС.

Інтенсивність досліджень та розробок у Китаї збігалася з європейськими показниками в 2016-2019 роках, у 2020 році Китай обігнав ЄС. У 2023 році інтенсивність досліджень та розробок в Китаї досягла 2,58% [14].

Важливим параметром для оцінки ситуації та розробки механізмів підвищення конкурентоспроможності є розподіл витрат на дослідження та розробки в ЄС між різними секторами економіки, серед яких сектор підприємств, державний сектор, сектор вищої освіти та приватний некомерційний сектор. Наразі динаміка витрат, що зафіксовано статистичними відомствами ЄС, практично відсутня. R&D Intensity (% ВВП 2013 р./ 2023 р.) складає: сектор підприємств 1,33 / 1,5; сектор вищої освіти: 0,48 / 0,48; державний сектор 0,26 / 0,24; приватний некомерційний сектор 0,01 / 0,03 [14]. Наведені цифри майже не дають інформації для аналізу без порівняння з розподілом витрат між різними секторами діяльності в країнах-інноваційних лідерах світу. І порівняння стає цікавим: 1) відсоток витрат в державному секторі, секторі вищої освіти та приватному некомерційному секторі є подібним до ЄС; 2) відсоток витрат в секторі підприємств суттєво відрізняється (табл.4).

Таблиця 4- Економічна активність, R&D Intensity (2021-2023 рр.) та капіталізація технологічних компаній (2025 р.)

Об'єднання/країна	ВВП, трл долл	R&D Intensity (% ВВП)	R&D Intensity сектору підприємств (% ВВП, 2023)	Сукупна капіталізація технологічних компаній (ТОП-100, млрд USD)**
ЄС-27	~17,0			
Швеція		2,24	1,50	~756
Бельгія		3,64	2,70	
Австрія		3,27	2,36	
Німеччина		3,26	2,24	
Фінляндія		3,13	2,14	
		3,09	2,09	
США	~28,0	3,45	2,70	~13 000
Японія	~4,2	3,27	2,72	0
Південна Корея	~1,7	4,93	3,93	258
Китай	~18,0	2,44*	1,87*	~1 200

Джерело:[19] * [20] **

Інформація, що наведена в таблиці 4, фіксує катастрофічний розрив між інвестиційною активністю сектору підприємств в ЄС та в країнах-інноваційних лідерах. Приватний бізнес ЄС інвестує найменше, у 1,8–2,6 рази менше, ніж ключові конкуренти. Ці дані доводять, що "інноваційна інерція" є проблемою, перш за все, приватного сектору ЄС в цілому і, навіть, країн-інноваційних лідерів ЄС. Тільки Швеція в 2023 р. дотягувала до США та Японії. І ще однією проблемою ЄС є недостатня представленість технологічних компаній ЄС (інформаційні технології та комунікаційні послуги (сектори інновацій)) серед світових лідерів.

В таблиці 5 наведено розподіл Топ-100 глобальних компаній за ринковою капіталізацією за інноваційними та традиційними секторами на підставі інформації PwC на 31 березня 2025 року.

Таблиця 5 – Регіональна структура Топ-100 глобальних компаній за ринковою капіталізацією за інноваційними та традиційними секторами (2025 р.)

Об'єднання/регіон/країна	Інформ. технології, комунік. послуги (Tech & Comm), од	Традиційні сектори (Legacy/Established Business), од	Споживчий сектор та здоров'я (Consumer & Health), од	Всього, од
США	22	10	19	51
Європейський Союз	4	3	4	11
Китай/Гонконг	4	5	5	14
Південна Корея	1	0	0	1
Японія	0	3	1	4
Інші (Близький Схід, Індія, ін.)	6	9	4	19
Всього (Топ-100)	37	27	36	100

Джерело: [20]

Тобто представництво ЄС у Топ-100 (11 компаній) рівномірно розподілене між традиційними секторами (3), споживчим/здоров'ям (4) та технологіями (4). Що підтверджує, що ЄС залишається сильним гравцем у традиційних, стабільних галузях (наприклад, Siemens, LVMH, Nestlé, AstraZeneca), тоді як США концентрують свою домінацію саме в Tech & Comm (22 компанії), тобто саме в секторі, який формує майбутнє глобальне лідерство та високий рівень конкурентоспроможності.

Подібний дисбаланс потрібно назвати дуже впливовим: США мають у 5 разів більше компаній в сфері інформаційних технологій та комунікаційних послуг у ТОП-100, ніж ЄС (20 проти 4) та у 17 разів більшу сукупну капіталізацію, що доводить їхнє фінансове домінування. В таблиці 6 представлена інформація щодо позицій компаній ЄС в сфері інформаційних технологій та комунікаційних послуг.

Таблиця 6- Технологічна вага ЄС у ТОП-100 (2025 р.)

Rank	Компанія	Країна ЄС / Регіон	Сектор	Капіталізація (млрд USD)
42	ASML Holding N.V.	Нідерланди	Information Technology	258
74	SAP SE	Німеччина	Information Technology	308
73	Deutsche Telekom AG	Німеччина	Communication Services	181
67	Accenture plc	Ірландія	Information Technology	195

Джерело: [20]

Уся технологічна вага ЄС у ТОП-100 сконцентрована у чотирьох компаніях, що підкреслює слабкі перспективи ЄС щодо підвищення конкурентоспроможності. Дефіцит фінансової потужності найбільших компаній ЄС прямо пояснює, чому бізнес-сектор ЄС інвестує лише 1.50% ВВП у R&D (проти 2.7% у США). Критично невелика кількість гравців, концентрація інноваційної потужності у Mid-Tech (SAP, DT), а не в проривних секторах (AI, Cloud), як у США, також впливають на майбутні перспективи конкурентоспроможності ЄС.

В таблиці 7 представлена інформація щодо витрат найбільших компаній світу на дослідження і розробки в різних секторах економіки.

Таблиця 7 - Витрати на дослідження та розробки провідних компаній світу

Регіон / Компанія (ТОП-R&D Інвестори)	R&D інвестиції, млн USD, 2023	Частка R&D інвестицій від продажів,%	Кількість компаній у ТОП-100	Сукупний R&D (ТОП-100, % світу)	R&D-частка High-Tech (%)
США:			46	~50.0%	~60.0%
Alphabet (Google)	42 000	12,5%	–	–	–
Microsoft	27 200	11,5%	–	–	–
Apple	27 600	7,0%	–	–	–
Meta Platforms	39 000	33,0%	–	–	–
Intel	16 800	18,0%	–	–	–
ЄС:			15	~15.0%	~25.0%
Volkswagen Group (DE)	16 000	6,5%	–	–	–
Siemens AG (DE)	6 500	7,5%	–	–	–
SAP SE (DE)	5 800	16,0%	–	–	–
ASML Holding N.V. (NL)	4 300	14,5%	–	–	–

Stellantis N.V. (NL/FR)	3 700	3,5%	–	–	–
Китай:			7	~9.0%	~60.0%
Huawei Technologies	25 000	25,0%	–	–	–
Alibaba Group	9 000	7,5%	–	–	~95.0%
Південна Корея:			2	~5.0%	–
Samsung Electronics	20 000	7,5%	–	–	~40.0%
Японія:			6	~6.0%	–
Toyota Motor	10 000	4,0%	–		

Джерело: [20-21]

Таким чином, в ЄС:

фіксується критичний кількісний дефіцит "Масштабу" (15 європейських проти 46 американських компаній у ТОП-100 R&D-інвесторів);

спостерігається «секторальна слабкість» (60% R&D США сконцентровано у High-Tech, тоді як у ЄС це лише 25% (з урахуванням фармацевтики));

простежується значний розрив в абсолютних бюджетах (Alphabet (42 млрд USD) проти Volkswagen (16 млрд USD));

зберігається низька інтенсивність R&D (% від продажів) (середня інтенсивність у ТОП-100 компаній США (~10,0%) у понад два рази вища ніж у ЄС (~4,5%)), що пояснює, чому R&D-інтенсивність усього бізнес-сектору ЄС (1,50% ВВП) є такою низькою.

Потрібно відмітити, що критичність ситуації усвідомлюється як керівництвом ЄС, так і промисловим сектором ЄС. Відповіддю на виклики стало, наприклад, зростання інвестицій в дослідження та розробки компаній ЄС в 2023 р. до 9,8% номінально, що дозволило випередити компанії США (5,9%) другий рік поспіль та скоротити розрив у дослідженнях та розробках зі США. Однак, з урахуванням інфляції, китайські компанії станом на 2023 р. залишаються лідерами у реальному зростанні інвестицій у дослідження та розробки (10,2%) [21]. Крім того, у вересні 2023 р. президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн звернулася до економічного радника Маріо Драгі (президент Європейського центрального банку (2011-2019 рр.), Голова Ради міністрів Італії (2021-2022 рр.)) щодо підготовки фундаментального звіту про майбутню конкурентоспроможність європейської економіки. У вересні 2024 р. звіт під назвою The future of European competitiveness був опублікований, визначені ключові виклики: продуктивність, інвестиції, технології, залежності та надані рекомендації щодо промислової політики та інвестицій.

У січні 2025 року Європейська Комісія випустила комунікацію під назвою Competitiveness Compass, з пріоритетними напрямками діяльності на 2024-2029 з фокусом на конкретні політики, фінансування, координацію [22]. 10 вересня 2025 р. під час щорічного звіту президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн знову поверталася до проблеми конкурентоспроможності і акцентувала увагу на ключових пріоритетах та флагманських проектах на наступний рік [23]. Головні пропозиції та плани в значній мірі співпадають з висновками, що надає аналіз структури економіки ЄС за розміром підприємств та інтенсивністю досліджень, а саме: збільшення інвестицій в цифрові та чисті технології, нові заходи щодо скорочення витрат бізнесу та завершення створення ощадно-інвестиційного союзу, дорожня карта єдиного ринку до 2028 року, що охоплює капітал, послуги, енергетику, телекомунікації, «28-й режим» та нову «п'яту свободу» для знань та інновацій, нові ініціативи у сфері штучного інтелекту, квантових технологій, батарей та чистих технологій.

Таким чином, ЄС в 2025 р. знову повернувся обличчям до проблеми конкурентоспроможності: проведено ґрунтовний аналіз сучасної позиції об'єднання, визначено напрями удосконалення, визначено, що від послідовності дій та політичної волі залежить результат і майбутнє ЄС як сучасного глобального лідера. Потрібно сподіватися, що цей проект зростання на інноваційній основі буде успішним.

Висновки. Головним системним викликом для сучасного ЄС є зниження глобальної конкурентоспроможності, що безпосередньо пов'язано з низькими середньорічними темпами зростання ВВП ЄС в порівнянні з країнами-лідерами світу та формує негативні перспективи реалізації соціальної моделі розвитку у довгостроковій перспективі. Серед багатьох причин ситуації, що склалася, найбільш впливовими є, по-перше, модель управління економікою та конкурентоспроможністю в ЄС, яка не стимулює інноваційний бізнес. По-друге, інноваційна інерція в першу чергу в секторі підприємств (інтенсивність досліджень та розробок в державному секторі, секторі вищої освіти та приватному некомерційному секторі в країнах-лідерах світової економіки є подібним до ЄС). Приватний бізнес ЄС інвестує в дослідження та розробки майже в 3 рази менше, ніж приватний бізнес в США. По-третє, представництво ЄС у Топ-100 (11 компаній) рівномірно розподілене між традиційними секторами (3), споживчим/здоров'ям (4) та технологіями (4), тобто фіксується низька представленість технологічних компаній ЄС (інформаційні технології та комунікаційні послуги) серед світових лідерів в секторах, які формують майбутнє глобальне лідерство та високий рівень конкурентоспроможності. Крім того, саме в цій сфері фіксується суттєвий дисбаланс в розмірах капіталізації (сукупна капіталізація компаній ЄС в ТОП-100 (2025 р.) в 17 разів менше, ніж в США), що доводить фінансове відставання. Подібна ситуація вимагає фундаментального перегляду європейської економічної політики, розробки та проведення масштабних реформ. Компас конкурентоспроможності ЄС 2025 потрібно вважати першим рішучим кроком в напрямку утримання глобальних лідерських позицій та накопичення інноваційних переваг. Успіх ЄС у відновленні лідерства залежить від його здатності долати бюрократичні бар'єри, стимулювати ризиковий капітал та забезпечити єдиний цифровий ринок, що є критичним для зростання бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевцова А. Вплив цифрових технологій на конкурентоспроможність країн: порівняльний аналіз країн розвинених економік та країн, економіки яких розвиваються. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». № 5 (97). 1 т. 2025. 149-156.
2. Ткаченко І., Вакуленко В., Ткаченко В. Конкурентоспроможність держави в умовах глобалізації: роль міжнародної співпраці та парадигми публічного управління. Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». № 2 (43). 2024. 18-24.
3. Геращенко М. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах структурних змін. БІЗНЕСІНФОРМ. № 12. 2023. 18-23.
4. Паічний М., Непиталюк А. Інновації та конкурентоспроможність як доміанти економічного зростання. БІЗНЕСІНФОРМ. № 10. 2023. 102-111.
5. Приходько В., Зозуля М. Конкуренція і конкурентоспроможності міжнародних компаній. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 39. 202. 135-140.
6. Халецька А. Відповідальне та глобальне лідерство для сталого розвитку. Публічне управління та митне адміністрування. № 1 (36). 2023. 89-93.
7. Ключові показники ЄС. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
8. Lisbon European council 23 and 24 march 2000 & Presidency conclusions. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
9. Огляд структурної бізнес-статистики. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structural_business_statistics_overview
10. Річний звіт "Small Business Profile" від SBA Office of Advocacy. URL: <https://advocacy.sba.gov/wp-content/uploads/2023/11/2023-Small-Business-Economic-Profile-US.pdf>
11. KOSIS (Korean Statistical Information Service, Business Census). URL: [KOSIS Business Census - Size Distribution](#)
12. Біла книга щодо малих та середніх підприємств Японії. URL: https://www.chusho.meti.go.jp/pamflet/hakusyo/H30/PDF/2018hakusho_eng.pdf

13. NBS China (Національне бюро статистики Китаю, \$52\$ млн ММСП). URL: [NBS China Statistical Yearbook \(General Business Data\)](#)
14. Витрати на дослідження та розробки. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure
15. Валовий внутрішній продукт. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp/default/table?lang=en
16. Осінній економічний прогноз на 2024 р. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2024-economic-forecast-gradual-rebound-adverse-environment_en CCCC
17. Весняний економічний прогноз 2025 р. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2025-economic-forecast-moderate-growth-amid-global-economic-uncertainty_en OOOO
18. Уряди ЄС збільшили асигнування на дослідження та розробки на 3% у 2024 році. URL: https://www.eureporter.co/business/research/2025/08/06/eu-governments-increased-rd-allocations-by-3-in-2024/?utm_source=chatgpt.com
19. Комюніке щодо національних витрат на науку та технології. URL: https://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202209/t20220901_1887829.html
20. 100 ТОП компаній світу по ринковій капіталізації. URL: <https://www.pwc.de/de/deals/ranking-der-100-wertvollsten-unternehmen.html>
<https://www.pwc.co.uk/audit/assets/pdf/global-100/companies/global-top-100-companies-2025.pdf>
21. Табло інвестицій в промислові дослідження та розробки в 2024 р. URL: <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2024-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>
22. Компас конкурентоспроможності. URL: https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/competitiveness-compass_en
23. Стан Союзу 2025
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/state-union/state-union-2025_en

REFERENCES

1. Shevtsova, A. The Impact of Digital Technologies on Countries' Competitiveness: Comparative Analysis of Advanced and Developing Economies. *International Scientific Journal "Internauka", Economic Sciences*, No. 5 (97), 2025, pp. 149–156.
2. Tkachenko, I., Vakulenko, V., Tkachenko, V. State Competitiveness in Conditions of Globalization: The Role of International Cooperation and Public Administration Paradigm. *Public Administration and National Security*, No. 2 (43), 2024, pp. 18–24.
3. Herashchenko, M. National Competitiveness under Structural Changes. *Business Inform*, No. 12, 2023, pp. 18–23.
4. Raichnyi, M., Nelytaliuk, A. Innovation and Competitiveness as Dominants of Economic Growth. *Business Inform*, No. 10, 2023, pp. 102–111.
5. Prykhodko, V., Zozulia, M. Competition and Competitiveness of International Companies. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, Issue 39, 2023, pp. 135–140.
6. Khaletska, A. Responsible and Global Leadership for Sustainable Development. *Public Administration and Customs Administration*, No. 1 (36), 2023, pp. 89–93.
7. Eurostat. Key EU Indicators. (<https://ec.europa.eu/eurostat/>)
8. European Council. Lisbon European Council, 23–24 March 2000: Presidency Conclusions. (https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm)
9. Eurostat. Structural Business Statistics Overview. (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structural_business_statistics_overview)

10. SBA Office of Advocacy. 2023 Small Business Economic Profile – United States. (<https://advocacy.sba.gov/wp-content/uploads/2023/11/2023-Small-Business-Economic-Profile-US.pdf>)
11. KOSIS. Business Census – Size Distribution. (Korean Statistical Information Service)
12. Government of Japan. White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan (2018). (https://www.chusho.meti.go.jp/pamflet/hakusyo/H30/PDF/2018hakusho_eng.pdf)
13. NBS China. Statistical Yearbook – General Business Data. (National Bureau of Statistics of China)
14. Eurostat. R&D Expenditure. (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure)
15. Eurostat. Gross Domestic Product. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp/default/table?lang=en)
16. European Commission. Autumn 2024 Economic Forecast. (https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2024-economic-forecast-gradual-rebound-adverse-environment_en)
17. European Commission. Spring 2025 Economic Forecast. (https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2025-economic-forecast-moderate-growth-amid-global-economic-uncertainty_en)
18. EU Reporter. EU Governments Increased R&D Allocations by 3% in 2024. (<https://www.eureporter.co/business/research/2025/08/06/eu-governments-increased-rd-allocations-by-3-in-2024/>)
19. Government of China. Communiqué on National Expenditure on Science and Technology. (https://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202209/t20220901_1887829.html)
20. PwC. Global Top 100 Companies by Market Capitalisation (2025). (<https://www.pwc.co.uk/audit/assets/pdf/global-100/companies/global-top-100-companies-2025.pdf>)
21. European Commission JRC. Industrial R&D Investment Scoreboard, 2024. (<https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2024-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>)
22. Competitiveness compass, 2025 (https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/competitiveness-compass_en)
23. State of the Union 2025. (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/state-union/state-union-2025_en)